

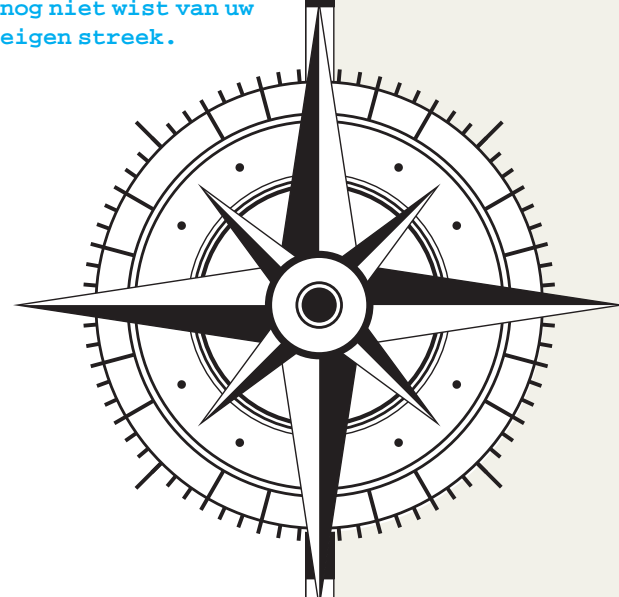
In samenwerking met het Kenniscentrum Landschap van de Rijksuniversiteit Groningen, presenteren Dagblad van het Noorden en Leeuwarder Courant *Mijn Streek*. Dit is een 30-delige serie wandel- en fietstochten, verdeeld over Groningen, Friesland en Drenthe. Ervaren onderzoekers, talentvolle studenten en gelouterde streekonderzoekers informeren u over het landschap. Met *Mijn Streek* leert u zaken die u nog niet wist van uw eigen streek.

Amateurarcheoloog Roelof Matien veegt 'zijn' veenbrug.

Akker in avondlicht. In de verte de zendmast van Smilde.

Een pad om te buurten of te vluchten

„Smilde is zoveel meer dan alleen die lange rechte vaart met lintbebouwing.” Amateurarcheoloog Roelof Matien deed onderzoek naar het hoe en waarom van de veenbruggen in Smilde en maakte zich hard voor een replica van een van de paden.

PAUL STRAATSMA

Voelhorens

Hoogleraar Theo Spek over het belang van amateurarcheologen en -historici voor het onderzoek naar het landschap: „Amateurarcheologen en amateurhistorici komen bij hun veldonderzoek of archiefstudie vaak als eerste interessante zaken op het spoor. Ik beschouw hen als belangrijke pioniers en voelhorens van wetenschap en samenleving. Roelof Matien is met zijn onderzoek naar veenbruggen daarvan een goed voorbeeld. Lokale vrijwilligers - het woord amateurs vind ik wat denigrerend - zijn vaak de eersten die op de bres springen wanneer bepaalde waarden in het landschap verloren dreigen te gaan. Als Kenniscentrum Landschap hechten wij grote waarde aan de samenwerking.”

Noem het vooral geen veenweg. Dat woord misleidt. Een veenweg is immers een weg naar het veen. Daarom spreekt Roelof Matien liever over veenbrug. Die naam dekt de lading beter, want de paden van knuppelhout die gelegd werden op het veen „ik denk dat ik met mijn 2 meter hier nog net met mijn hoofd erboven uit zou steken” - dienden als overbrugging van de ene zandkop naar de andere. Als amateurarcheoloog droeg hij daarvoor bewijs aan, hij heeft dus recht van spreken. En niet te vergeten: hij maakte zich hard voor een replica van het prehistorische pad. Dat kwam er in 1998 en werd in 2013 hersteld en zelfs verlengd, je zou het project zijn kindje kunnen noemen. Veenbrug dus.

Eerst terug in de tijd. Het is 1886 wanneer turfgravers ten noorden van de Suermondswijk bij Smilde stuiten op sporen van een prehistorisch pad. In 1896 bezoekt de voorzitter van het Provinciaal Museum van Oudheden, de heer Kymmel, de locatie. Er volgt nader onderzoek, in 1902, waarna de heer Pelinck een verslag schrijft dat een jaar later in de *Nieuwe Drentse Volksalmanak* verschijnt. In de jaren twintig worden er zelfs sporen van een tweede pad gevonden. Professor Van Giffen bezoekt die locatie, maar wat hij treft kan hem kennelijk niet boeien, druk als hij is met zijn standaardwerk *Hunebedden*; er zijn geen notities bewaard gebleven. Het wordt stil rond de veenpaden.

Nou ja stil... In Smilde blijven verhalen over de knuppelpaden de ronde doen. Nieuwsgierig geworden gaan amateurarcheologen J. van der Heide en J. Bruggink in 1979 op onderzoek uit. Drie jaar later stuiten ze aan de rand van een bosje op een drietal palen, overdekt door een 60 centimeter dikke laag veen, net zoveel als beschreven in het onderzoek van Pelinck, dit moet hetzelfde pad zijn. Er volgt groot onderzoek, een jaar later, geleid door archeoloog Wil Casparie. Ruim 26 meter pad knuppelpad uit dat de houten constructie om en nabij 220 voor Chr. werd aangelegd.

Roelof Matien (1944) stond in 1983 met zijn neus er bovenop, op dezelfde plek als waar hij nu staat. „Het veen hier was niet dik en de kwaliteit niet al te best, vandaar dat het pas werd aangesneden toen de dikste lagen van de Smildervenen, aan de westzijde van de Drentse Hoofdvaart, al waren afgegraven.” Een gelukje, want als het eerder aan snee was gekomen, had waarschijnlijk niemand meer van de paden weet gehad. Het roept de vraag op hoeveel paden in de eeuwen daarvoor al zijn geruimd. Roelof Matien, in zijn werkzame leven projectleider bij de provincie Drenthe (voorheen Provinciale Waterstaat) maakt zich geen illusies. „Met een verveer is het net als met een aannemer, stuit hij op iets waarvan hij denkt: dit wordt oponthoud, dan wordt het snel aan de kant ge-

Een winterseizoen

In zijn verslag maakte archeoloog Wil Casparie een inschatting over de duur van de aanleg van de twee veenbruggen. Hij berekende dat er zo'n 3600 palen waren gebruikt, afkomstig van 3200 bomen. Als een houthakker 8 bomen per dag verwerkt, kost het kappen 400 werkdagen. Neem eenzelfde aantal werkdagen voor het sjouwen en aanleggen van het pad en je komt uit op 800 werkdagen. Een groepje van 5 mannen klaart zo'n klus in 160 dagen, zeg maar een winterseizoen. De vrijwilligers van de historische vereniging De Smilde klaarden de reconstructie met 440 palen in de winterperiode 2012-2013. (Zie: <http://desmilde.nl/>)

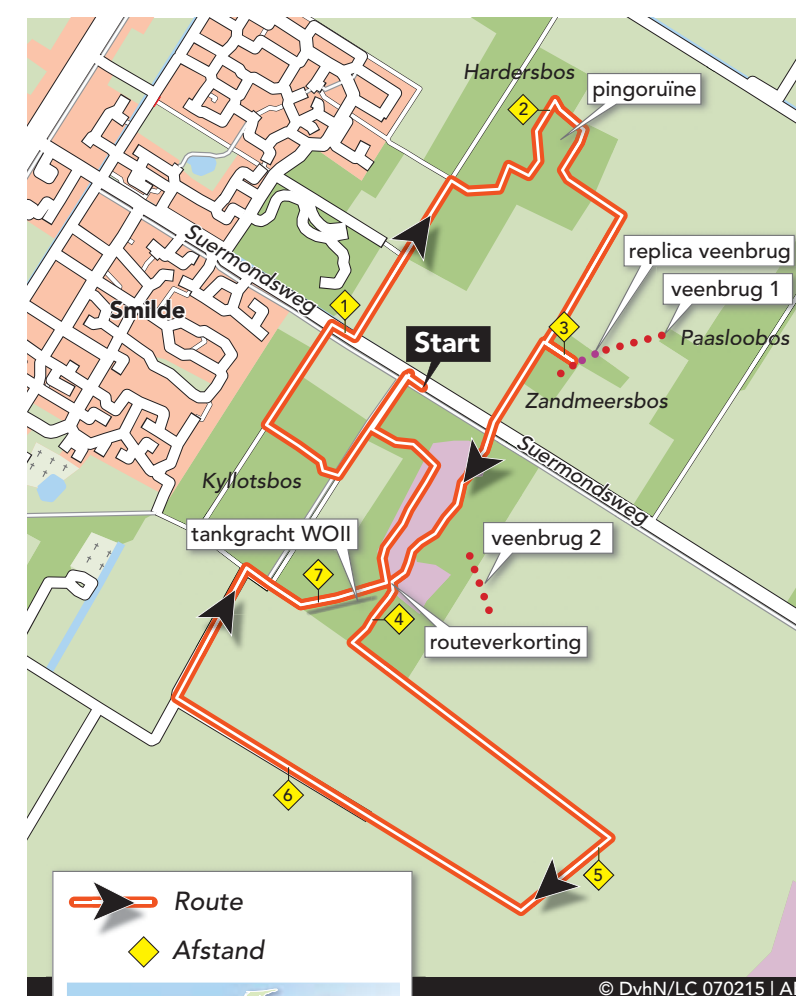
Andere paden

Tijdens de vervening in Noord-Nederland zijn meer veenpaden aangetroffen. De Valtherbrug was zelfs 12 kilometer lang. Sommige leidden niet naar een duidelijk doel. Vermoed wordt dat deze paden een rituele functie hadden en werden aangelegd om offers te brengen in het veen. Weer andere paden werden aangelegd voor de winning van moerasijzererts.

meter. Ze liggen min of meer in elkaars verlengde. Casparie suggereert dat de paden dienden om de nederzettingen bij Witten en Hijken te verbinden. Een pad om te buurten dus.

Inmiddels betwijfelt Roelof Matien die conclusie. „Hijken is veel makkelijker bereikbaar via Hooghalen, daarvoor was deze veenbrug niet nodig. Bij het huidige Hijkersmilde is ook een *celtic field*, een prehistorisch akkercomplex, gevonden. Ik vermoed dat het pad vanaf daar is aangelegd.” Feit is dat de veengroei de bewoners van onze streken in die tijd grote problemen leverde. In Drenthe kromp het woonareaal. „Aangenomen wordt dat werd uitgeweken naar de kwelders in het noorden. De veenbruggen zouden deel van een vluchtweg kunnen zijn geweest voor de bewoners van het *celtic field* bij Hijkersmilde.” Het pad heeft overigens niet lang dienst gedaan en werd spoedig opgeslokt door het veen.

Genoeg over de veenbruggen. Roelof Matien wil meer laten zien, het landschap zelf, want met sporen van de ijstijden, een pingoruïne, bosjes, heide en een tankgracht uit de oorlog, is Smilde „zoveel meer dan alleen die lange rechte vaart met lintbebouwing”. Hij heeft gelijk, een wandeling vol afwisseling vormt het bewijs. Er is echter een probleem: in zijn enthousiasme vergeet Roelof Matien dat de ruimte voor dit verhaal beperkt is. Daarom, wie meer wil weten over de veenbruggen en de omgeving van Smilde: namens Het Drentse Landschap leidt Roelof met regelmaat excursies door het gebied. Als Smilde aan zijn public relations wil werken dan hebben ze aan Roelof Matien een goede. „Naast hunebedden, celtic fields en grafheuvels, zijn veenbruggen het vierde cultuurhistorische monument van onze prehistorische voorouders.”

Afstand wandeltocht: 8 km
Honden mogen mee. Begaanbaarheid: veel onverharde paden met hier en daar een waterplas.
Start: Parkeerplaats tennisbaan Smilde, Suermondsweg 19a, 9422 ZG Smilde.
Start met rug naar tennisbaan en sla LA op fietspad; eerste pad LA (Pad-dee sloot, sla RA langs sloot voorbij bosje aan rechterhand; voorbij bosje met driehoeksvorm RA, een graspad dat verderop over gaat in een verhard pad; pad - later betonweg - uitlopen, op T RA; voorbij waterzuivering RA, een fietspad dat even verder naar links buigt, loop hier (!) RD langs bosrand; even verder bij tankgracht (te herkennen als lang diepe sloot die schuin op het pad uitkomt) LA, pad langs tankgracht; bij bankje (waar we al eerder langskwamen) LA * en even daarna op Y RA, over heideveldje; op kruispunt LA, een gravelpad, dit pad uitlopen; op breed zandpad met fietspad RA; op verharde weg met fietspad RA en terug naar start.

naar rechts; na brede, diepe sloot LA, even verderop bij hekwerk RD het open veld in; na sloot RA, schouwpad; het pad komt uit bij bosje, op kruising LA, even verder is de veenbrug; van veenbrug teruglopen naar kruising en nu LA; op verharde weg RD, een bospad, even verder op Y bij heideveldje links aanhouden; loop langs rand heideveldje, bij derde bankje LA en meteen na tankgracht RA. (Voor verkorte route: bij derde bankje RA. Lees bij * verder)
Loop het bos uit en sla LA, een brede laan; laan uitlopen tot akkers en diepe sloot, sla RA langs sloot voorbij bosje aan rechterhand; voorbij bosje met driehoeksvorm RA, een graspad dat verderop over gaat in een verhard pad; pad - later betonweg - uitlopen, op T RA; voorbij waterzuivering RA, een fietspad dat even verder naar links buigt, loop hier (!) RD langs bosrand; even verder bij tankgracht (te herkennen als lang diepe sloot die schuin op het pad uitkomt) LA, pad langs tankgracht; bij bankje (waar we al eerder langskwamen) LA * en even daarna op Y RA, over heideveldje; op kruispunt LA, een gravelpad, dit pad uitlopen; op breed zandpad met fietspad RA; op verharde weg met fietspad RA en terug naar start.

Over twee weken:
Lauwersland

Wanneer Paul wandelt of fietst zet hij zijn gps aan. De route kunt u downloaden op www.paulstraatsma.nl. Wilt u meer weten of meepraten over Smildervenen? Kijk op www.landschapsgeschiedenis.nl.

Marjolein Knol filmde tijdens de tocht door de Smildervenen. Het resultaat kunt u bekijken via www.lc.nl/mijnstreek-en www.dvhn.nl/mijnstreek

Excursie

Op 19 april leidt Roelof Matien een excursie door het gebied voor Stichting Het Drentse Landschap. U kunt zich aanmelden via www.drentsland-schap.nl/activiteiten.